

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การพัฒนาการท่องเที่ยว มีผลต่อระบบสังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประเทศอย่างมาก ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรม การหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ การจ้างงานที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลถึงการพัฒนาระดับของสิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ รวมถึง มีกิจกรรมและลักษณะการใช้พื้นที่ ที่หลากหลาย และ ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ซึ่งในปัจจุบันมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ นั่นคือ การท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งการท่องเที่ยวทางน้ำในประเทศไทย มีประวัติยาวนาน ควบคู่กับวิถีวัฒนธรรมของคนไทย โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีแม่น้ำ และ คลอง มากมาย ถึง 1,237 คลอง (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร, 2551) ทำให้กรุงเทพมหานคร มีต้นทุนด้านการท่องเที่ยวทางน้ำสูงทั้งด้านสภาพภูมิประเทศ ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จากศักยภาพการท่องเที่ยวที่มีสูงของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามไปด้วย ข้อมูลของสมาคมเรือไทย(สำนักข่าวไทย, 2552) รายงานว่า กรุงเทพมหานคร มีรายได้จากการท่องเที่ยวทางน้ำมากถึงปีละ 3,400 ล้านบาทและเชื่อว่ายังมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกมาก ทำให้ต้องมีการปรับปรุงลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยในจำนวนนักท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศนั้นประกอบไปด้วยคนทุกกลุ่มวัย ทั้งคนปกติ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก และ สตรีมีครรภ์ โดยเฉพาะกลุ่มของนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงที่มีแนวโน้มสูงขึ้นและมีผลต่อตลาดการท่องเที่ยวมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง Disability Travel On The Rise Despite Barriers To Access โดย The Open Doors Organization (ODO) และ The Travel Industry Association of America (TIA) พบว่า จำนวนการเดินทางพักผ่อนและการพักที่โรงแรมของนักท่องเที่ยวพิการในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 นับจากปี 2548 ถึง 21 ล้านคน วงเงินค่าใช้จ่ายสูงถึง 13.6 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี และผลการศึกษาเรื่อง Accessibility Market and Stakeholder Analysis ของ University of Surrey แห่งสหราชอาณาจักร ปี 2549 วิเคราะห์ตลาดท่องเที่ยวคนพิการและผู้สูงอายุพบว่า ตลาดท่องเที่ยวคนพิการและครอบครัวมีจำนวน 134-267.9 ล้านคน มีรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ 83-166 พันล้านยูโร หรือตั้งแต่ 3,910 – 7,820 พันล้านบาท ซึ่งหากประเทศไทยซึ่งมีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงอยู่แล้ว สามารถปันส่วนแบ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้ จะทำให้สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอีกมาก

แนวโน้มการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำของกรุงเทพมหานคร และกระแสนตลาดการท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่จะสามารถรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงอายุ รวมถึงคนทุกกลุ่มได้นั้น คือ การจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ สะดวก และปลอดภัย ไม่เพียงแต่เป็นการท่องเที่ยวแบบชมภาพบรรยากาศ (Sight seeing tour) ของริมสองฝั่งลำน้ำเท่านั้น แต่

นักท่องเที่ยวต้องสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำได้ด้วย ซึ่งปัจจุบันพบว่าพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำนั้นพบการจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับผู้พิการและผู้สูงอายุอย่างมาก และ ยังไม่มีแนวทางการออกแบบที่ชัดเจนและเหมาะสม ทำให้การเข้าถึงได้ไม่สะดวก และ ไม่ปลอดภัย ซึ่งการท่องเที่ยว นับได้ว่าเป็นการพักผ่อนและสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่ได้รับความนิยมจากคนทุกกลุ่ม ทุกวัย ซึ่งเมื่อสามารถเข้าถึง และ ใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆได้ ก็จะสามารถลดความไม่เท่าเทียมของผู้พิการ และผู้สูงอายุ เป็นการสร้างสุขภาวะทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาแนวทางการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ตอบสนองต่อการใช้งานของผู้พิการและผู้สูงอายุ ให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยวทางน้ำที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การจัดปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยวริมน้ำ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อกำหนดกรอบแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยวริมน้ำ กรุงเทพมหานคร

นิยามศัพท์

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมความเป็นอยู่
2. ย่าน หมายถึง บริเวณที่คล้ายกันในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรม หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น
3. ที่ว่างโล่ง หมายถึง พื้นที่ว่างโล่งโดยที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สวนสาธารณะ สวนหย่อม ลานกิจกรรม ลานอเนกประสงค์ ลานกีฬา
4. ที่หมายตา หมายถึง บริเวณที่มีความสวยงามเป็นพิเศษ สะดุดตา มองเห็นแต่ไกล มีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม
5. เส้นทางสัญจร หมายถึง เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เช่น ถนน ทางเท้า ทางเดินเรือ
6. สิ่งก่อสร้างและสิ่งประกอบบริเวณ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งอยู่ในบริเวณและสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า
7. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง พฤติกรรมและความคิดเห็น รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว
8. แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง การศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของตลาดน้ำตลิ่งชัน และความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยพิจารณาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว นำมากำหนดแนวทางในการพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาพื้นที่และชุมชนโดยตลอดริมน้ำที่ศึกษาที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) และได้รับผลกระทบจากกิจกรรมที่เกิดจากการท่องเที่ยวทางน้ำ ใน 3 ประเด็น ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่มีลักษณะดังนี้

- มีอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวทางน้ำที่ชัดเจน
- มีกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำอยู่แล้ว
- มีแนวโน้มความต้องการการเข้าใช้พื้นที่ของผู้พิการและผู้สูงอายุ

ซึ่งการกำหนดพื้นที่กรณีศึกษานั้นต้องมีการเก็บข้อมูลเบื้องต้น เพื่อหาพื้นที่ที่ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยอย่างแท้จริง

2. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เน้นศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่าง การใช้พื้นที่การท่องเที่ยวทางน้ำ กับ การเข้าใช้งานพื้นที่ของผู้พิการและผู้สูงอายุ โดยมองมิติ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยวทางน้ำ กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลสรุปสถานการณ์การจัดปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

2. ได้แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร